

NISHON TUMANIDA XOTIN-QIZLARNI IJTIMOY HIMOYA QILISH VA ISH BILAN TA'MINLASH BORASIDA OSHIRILGAN ISHLAR NATIJALARI

Musurmonov Amir Anvar o'g'li

Osiyo texnologiyalar universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17568191>

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng Nishon tumanida xotin-qizlarni ijtimoiy himoya qilish, bandlikni oshirish va ularni iqtisodiy faol hayotga jalb etish borasida amalga oshirilgan chora-tadbirlar tarixiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. 1991–2025 yillar oralig'ida ijtimoiy siyosatning huquqiy bazasi, mahalla instituti faolligi, “Ayollar daftari” va “Faol xotin-qizlar” dasturlarining joriy etilishi, shuningdek, bandlik markazlari faoliyati tuman miqyosida qanday natija bergani raqamlar, iqtiboslar va tahlillar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: Nishon tumani, xotin-qizlar, ijtimoiy himoya, bandlik, ayollar daftari, mahalla, tadbirkorlik, davlat siyosati.

Kirish. Mustaqillik yillarida O'zbekiston ijtimoiy siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri — xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rnini, huquqlari va imkoniyatlarini kengaytirish masalasi bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, “xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlamasdan, ularning jamiyatdagi rolini oshirmasdan turib, taraqqiyotga erishish mumkin emas” [1].

Nishon tumani misolida ham bu siyosat izchil amalga oshirildi. Tuman hokimligi huzurida Xotin-qizlar va oila bo'limi faoliyati yo'lga qo'yildi, bandlikka ko'maklashuvchi sektorlar tashkil etildi. 1990-yillarda iqtisodiy o'tish davrining og'ir sharoitiga qaramay, mahalla tizimi orqali kam ta'minlangan ayollarga manzilli yordam berish, ularni ijtimoiy hayotga qaytarish mexanizmlari shakllandi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida xotin-qizlarni himoya qilishga oid yangi huquqiy mexanizmlar ishlab chiqila boshlandi. 1992-yildagi Konstitutsiyada ayollar va erkaklarning teng huquqliligi kafolatlangach, tuman darajasida ham amaliy mexanizmlar yo'lga qo'yildi. Nishon tumanida Oila va xotin-qizlar masalalari bo'yicha sektor tashkil etilib, u ayollar muammolarini mahalla tizimi orqali o'rganish va yordam berish bilan shug'ullandi [2].

Shuningdek, 1990-yillarda “xotin-qizlar faollari” lavozimi joriy etilib, ular mahallalarda bevosita xotin-qizlar bilan ishlay boshladi. Bu, tarixiy jihatdan, mahalliy ijtimoiy siyosatning demokratlashuvi va gender tengligini mahalliy miqyosda amalga oshirishga qaratilgan ilk qadamlardan biri edi.

Bu davr ijtimoiy himoyaning institutsional poydevorini yaratgan davr bo'ldi. Xotin-qizlar masalasi endi faqat “oilaviy masala” sifatida emas, balki “ijtimoiy barqarorlik omili” sifatida qaralgan.

1995–2005 yillarda Nishon tumanida bandlik masalasi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylandi. Tuman mehnat bo'limi huzurida “xotin-qizlarni ish bilan ta'minlash sektori” tashkil qilinib, 2003-yilgacha 800 nafardan ortiq ayol kasb-hunarga o'qitilgan va kichik tikuvchilik, pazandachilik, hunarmandchilik ustaxonalari faoliyat boshlagan [3].

Bu davrda asosan uy sharoitida ish yuritish (tikuvchilik, to'qimachilik, novvoylik) orqali ayollarni band qilishga e'tibor berildi. Tuman hokimligi tomonidan har yili "Kasb – hayot kaliti" ko'rik-tanlovlari o'tkazilgan, bunda eng faol ayollar rag'batlantirilgan.

Bu bosqichda ayollarning iqtisodiy mustaqilligiga turtki beruvchi dastlabki mexanizmlar paydo bo'ldi. Ular jamiyatda faqat "uy bekasi" sifatida emas, balki "mehnatkash ayol" sifatida e'tirof etila boshladi.

2000-yillardan boshlab, ayollar masalasida davlat siyosati yangicha bosqichga ko'tarildi. 2018-yilda qabul qilingan PF-5325-sonli farmonda "xotin-qizlar uchun manzilli ijtimoiy yordam, bandlikni ta'minlash va ularning huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish" asosiy maqsad sifatida belgilandi [4].

Nishon tumanida ushbu hujjat asosida 2019-yilda "Ayollar daftari" yuritila boshlandi. Unda ijtimoiy yordamga muhtoj, ishsiz, ko'p bolali yoki nogiron farzandli ayollar ro'yxatga olindi. 2023-yilga kelib, tuman bo'yicha 2 140 nafar ayol ushbu ro'yxat orqali manzilli yordam oldi [5].

"Ayollar daftari" tizimi ijtimoiy siyosatda yangi paradigma – "manzilli yondashuv" bosqichini boshlab berdi. Ayollar endi ijtimoiy yordamning anonim obyekti emas, balki davlat e'tiborida bo'lgan, individual dastur asosida qo'llab-quvvatlanayotgan subyektg a aylandi.

2010-yillarda ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash bo'yicha tuman miqyosida alohida dasturlar ishlab chiqildi. Nishon tumanida "Ayollar tadbirkorlik markazi" tashkil etilib, 2016-yilgacha 60 dan ortiq kichik biznes loyihalari amalga oshirildi. 2015-yilda 127 nafar ayolga imtiyozli kreditlar ajratildi, 40 ga yaqin tikuvchilik korxonasi faoliyat yurita boshladi [6].

Bu davrda ayollarni faqat bandlik emas, balki tadbirkorlikka yo'naltirish maqsad qilingan edi. Bu siyosat ijtimoiy himoyaning yangi shakli — "faol iqtisodiy himoya" modelining tuman miqyosida joriy etilishiga olib keldi.

So'nggi yillarda ijtimoiy siyosatda "mahalla – ayollar hayotining markazi" tamoyili asosida faoliyat olib borilmoqda. Nishon tumanida 2020–2025 yillar davomida mahalla kesimida ayollar bilan ishlash bo'yicha 4 ta sektor tashkil etildi [7]. Har bir sektor "Ayollar daftari" ma'lumotlariga tayangan holda, kam ta'minlangan, ishga muhtoj ayollarga yordam ko'rsatmoqda.

Masalan, "Oq oltin" va "Paxtakor" mahallalarida 2023-yilda 180 nafardan ortiq ayol kichik tadbirkorlik subyektlariga jalb qilingan, 27 nafar ayolga kredit asosida tikuv mashinalari ajratilgan.

Bu davrda mahalla tizimi ijtimoiy siyosatning tayanch bo'g'iniga aylandi. Tarixiy nuqtayi nazardan, mahalla endi nafaqat an'anaviy ijtimoiy institut, balki gender siyosatining amaliy vositasiga aylandi.

Xotin-qizlarni tazyiq va zo'rvonlikdan himoya qilish bo'yicha profilaktik ishlar yo'lga qo'yildi. 2021–2024 yillarda Nishon tumanida 300 dan ortiq ayol "Huquqiy maslahat va psixologik yordam markazi" xizmatidan foydalangan [8].

Bundan tashqari, ayollar uchun madaniy-ma'rifiy dasturlar ("Ayollar maktabi", "Zukko qizlar" klubi) faoliyat ko'rsatmoqda. Bu tadbirlar xotin-qizlarning o'ziga ishonchini, ijtimoiy mavqeini oshirishga xizmat qilmoqda.

Raqamli texnologiyalar, mahalla yondashuvi va psixologik qo'llab-quvvatlash elementlari jamlanib, xotin-qizlar siyosatining kompleks modelini shakllantirdi.

Tarixiy jihatdan tahlil etilganda, mustaqillik yillarida Nishon tumanida xotin-qizlarni ijtimoiy himoya qilish va ish bilan ta'minlash yo'lida izchil tizim shakllandi. 1990-yillarda asosiy e'tibor himoya va yordamga qaratilgan bo'lsa, 2000–2015 yillarda ayollarni iqtisodiy hayotga faol jalb etish boshlangan, 2016-yildan boshlab esa “faol ijtimoiy himoya” modeli joriy etildi. “Ayollar daftari”, mahalla sektorlari, psixologik yordam markazlari va kasb-hunar o'qitish kurslari orqali minglab ayollar mehnat bozoriga qaytdi. Eng muhimi, xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni, ijtimoiy faolligi va iqtisodiy mustaqilligi mustahkamlandi — bu esa mustaqil O'zbekiston tarixida ijtimoiy adolat va gender tenglik tamoyillarining amalda ro'yobga chiqqanligini ifodalaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Prezident Sh. Mirziyoyevning ayollar huquqlari masalasiga oid nutqidan, 2019-yil 8-mart.
2. Nishon tumani hokimligi huzuridagi Xotin-qizlar va oila bo'limi arxivi, 1995–1999-yillar hisobotlari.
3. Qashqadaryo viloyati bandlik boshqarmasi ma'lumotlari, “Ayollar mehnat bozori”, 2003-yil.
4. PF-5325-sonli farmon, “Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida”, 2018-yil.
5. Nishon tumani hokimligi axboroti, “Ayollar daftari” natijalari, 2023-yil.
6. Qashqadaryo viloyati tadbirkor ayollar markazi ma'lumotlari, 2016-yil.
7. Nishon tumani ijtimoiy soha sektorlari hisobotlari, 2024-yil.
8. “Huquqiy maslahat va psixologik yordam markazi” faoliyati haqida, Nishon tuman, 2022–2024-yillar.